

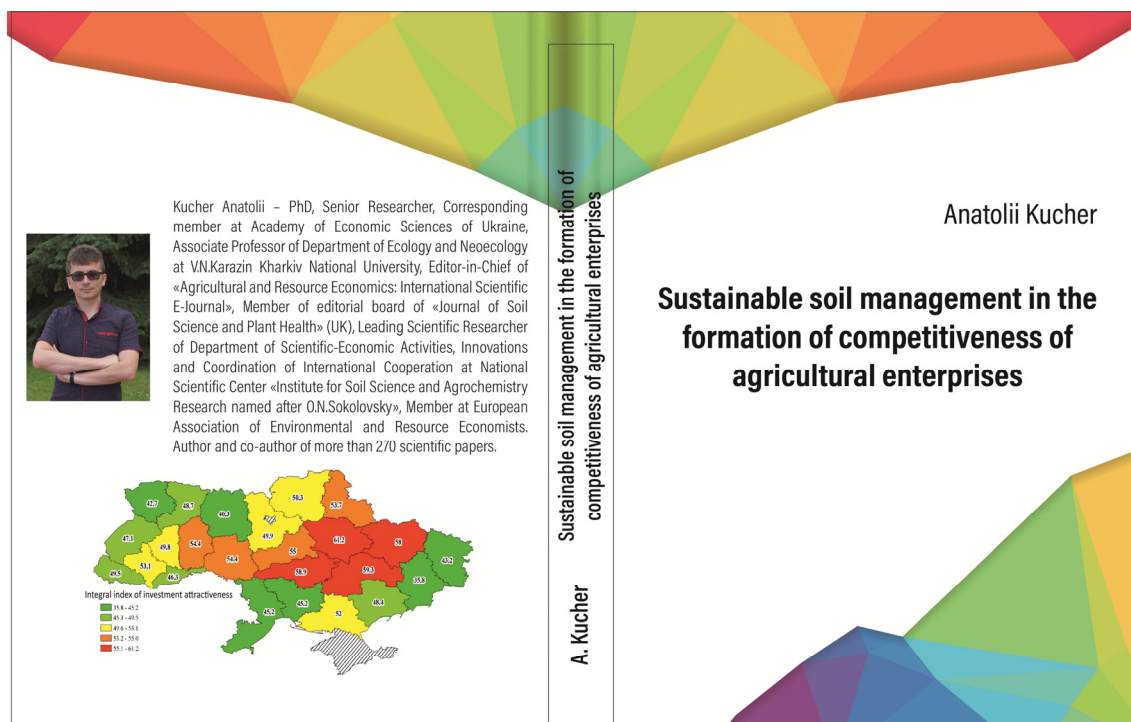
РЕЦЕНЗІЯ

Бабенко В. О.

Д.е.н., професор

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

На монографію: Kucher A. Sustainable soil management in the formation of competitiveness of agricultural enterprises: monograph. (Кучер А. В. Сталий ґрунтовий менеджмент у формуванні конкурентоспроможності аграрних підприємств) Plovdiv: Academic Publishing House «Talent», 2019. 444 p. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.19554.07366>.

У сучасних умовах глобалізації економіки конкурентоспроможність стає визначальним чинником досягнення економічного лідерства, адже забезпечує підтримку високих темпів сталого розвитку й гарантування продовольчої безпеки людства. Якісним земельним ресурсам належить визначальна роль у забезпеченні конкурентоспроможності та сталого розвитку аграрного сектора економіки, оскільки вони є базовою передумовою досягнення високих результатів господарювання й створюють аграрним підприємствам значні конкурентні переваги на внутрішньому та світовому агропродовольчому ринках. Тому на етапі інтеграції аграрного сектора України у світове співтовариство актуальність проблеми формування конкурентоспроможності аграрних підприємств набуває дедалі більшого значення.

З іншого боку, у передмові до українського видання «Добровільних принципів сталого менеджменту ґрунтових ресурсів», підготовленого й опублікованого за підтримки Секретаріату Глобального ґрунтового партнерства Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН зазначено, що Україна відіграє стратегічну роль на світовому ринку продовольства, посідаючи 1-2-3 місце за низкою позицій. Такого результату значною мірою досягнуто за рахунок надмірного

антропогенного навантаження на унікальний ґрунтовий покрив країни, 2/3 якого складається із родючих чорноземних ґрунтів, уразливих до дії антропогенних чинників і кліматичних змін. Напружена експлуатація ґрунтів країни вимагає постійної уваги до менеджменту ґрунтових ресурсів для забезпечення їх охорони від деградації, відтворення родючості та надання ґрунтами екосистемних послуг. Усе це переконливо свідчить про надзвичайну актуальність, своєчасність, наукову новизну та практичну значущість рецензованої монографії А. В. Кучера.

Монографію «Sustainable soil management in the formation of competitiveness of agricultural enterprises» присвячено актуальній проблемі економічної теорії та практики господарювання в умовах своінтеграції України – розробці теоретико-методологічних засад і прикладних рекомендацій щодо формування конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі сталого менеджменту ґрунтів у контексті адаптації до змін клімату й досягнення нейтрального рівня деградації земель і ґрунтів. Ця монографія є фактично першою системною спробою розглянути проблеми економіки деградації земель, сталого менеджменту ґрунтів і конкурентоспроможності аграрних підприємств з

огляду на зміни сучасного цивілізаційного ландшафту в економіко-управлінському зрізі. При цьому автор тримає в полі зору багаторівневу систему економіко-управлінських процесів: мегарівень, макrorівень, мезорівень, мікрорівень і нанорівень. Досліджуючи визначену проблематику, автор доречно обґрунтував і використав системний, ситуаційний, міждисциплінарний і синергетичний методологічні підходи, що дало змогу поєднати у вирішенні поставлених завдань теоретичні напрацювання та реальну практику їх втілення.

Рецензована монографія складається з п'яти взаємопов'язаних розділів. Перший розділ присвячено вченню про економіку деградації ґрунтів і сталого ґрунтового менеджменту в аграрному секторі. У цьому розділі обґрунтовано методологічні підходи до економічного дослідження сталого ґрунтового менеджменту у формуванні конкурентоспроможності аграрних підприємств у контексті глобальних проблем сучасності; уперше введено в науковий обіг поняття «стала конкурентоспроможність аграрних підприємств», визначено сутність і структуру цієї категорії та її взаємозв'язок зі сталим ґрунтовим менеджментом; уперше запропоновано «неортодоксальну парадигму формування сталої конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі сталого ґрунтового менеджменту». Крім того, в цьому розділі теоретично обґрунтовано й апробовано методологічні й концептуальні основи економіки деградації ґрунтів у сільському господарстві, що дало змогу визначити збитки від деградації ґрунтів в аграрних підприємствах, а також на рівні районів, областей, ґрунтово-кліматичних зон і країни в цілому. Автор уперше в Україні застосовано екосистемний підхід до економічного (грошового) оцінювання вартості екосистемних послуг ґрунтів і збитків від їх втрати. Значну увагу автор монографії приділив питанням еколого-економічного оцінювання збитків від забруднення та ерозії ґрунтів. Зокрема, цінними в науково-прикладному аспекті є вперше розроблені автором лінійні та нелінійні економетричні моделі, які дали змогу кількісно оцінити залежності дохідності й прибутковості використання орних земель від питомого рівня еродованості ґрунтів і розміру виробничих витрат на одиницю земельної площі.

У другому розділі розглядаються концептуально-методологічні засади формування економічного механізму сталого менеджменту ґрунтів у сільському господарстві. У цьому розділі автором на засадах інституційного, системного й міждисциплінарних підходів уперше розроблено: цілісну концепцію сталого менеджменту ґрунтів у сільському господарстві України; концептуальні засади економічного механізму сталого менеджменту ґрунтів у сільському господарстві та стратегічні пріоритети фінансово-економічного забезпечення й потенційні джерела фінансування пріоритетних заходів сталого менеджменту ґрунтів; концепцію сталого управління ґрунтовим органічним вуглецем у контексті адаптації до змін клімату.

Третій розділ монографії присвячено питанню сталої інтенсифікації землекористування в контексті формування конкурентоспроможності аграрних підприємств та економічної родючості ґрунтів. Цей розділ презентує результати монографічного дослідження стану й тенденцій інтенсифікації використання земель в Україні та провідних країнах Європейського Союзу як основи сталого ґрунтового менеджменту для забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств у контексті євроінтеграції; результати оцінювання інтенсивності й конкурентоспроможності землекористувань аграрних підприємств регіонів України; обґрунтування можливості й доцільності раціонального використання сільськогосподарських земель як основи сталого розвитку сільських територій; результати оцінювання інтенсивності конкуренції на ринку оренди земель і впливу концентрації земель на формування конкурентоспроможності аграрних підприємств, зокрема найбільших агрохолдингів України. Результати визначення конкурентоспроможності аграрних підприємств на регіональному рівні з використанням методу DEA (Data Envelopment Analysis), наведені в цьому розділі, показали наявні резерви поліпшення ситуації.

З практичного погляду цінним є четвертий розділ монографії, в якому економічно обґрунтовано ефективність застосування органічних добрив за впливом на потенційну та економічну родючість ґрунтів. Тут важливу увагу приділено запропонованій методології оцінювання ефективності заходів поліпшення якості ґрунтів і меліоративних проектів для сталого ґрунтового менеджменту. На основі експериментальних даних автором здійснено аналіз «витрати – вигоди» (cost-benefit analysis) від застосування рідких органічних добрив, а також компаративний аналіз економічної ефективності застосування рідких органічних добрив, біогумусу та мінеральних добрив. Ці результати можуть бути корисними на мікрорівні під час ухвалення менеджерами економічно обґрунтованих управлінських рішень.

П'ятий розділ присвячено проблемі трансферу інновацій та ефективності пріоритетних інноваційних заходів і практик сталого ґрунтового менеджменту на різних ієрархічних рівнях. У цьому розділі аналізуються стан і проблеми трансферу інновацій у сфері охорони й раціонального використання земель та можливості щодо подолання цих проблем для забезпечення трансферу ґрунтоохоронних інновацій на мікроекономічному рівні. Не менш важливими є висновки та пропозиції автора за результатами оцінювання інвестиційної привабливості аграрного землекористування на прикладі регіонів України, які можуть бути корисними під час формування інвестиційної політики та ухвалення інвестиційних рішень. У цьому розділі також розглянуто потребу в інвестиціях та економічну ефективність інноваційно-інвестиційних проектів для сталого менеджменту ґрунтів, а також

ефективність інноваційних практик сталого менеджменту ґрунтів на мікро, мезо й макрорівні.

Прикметною особливістю рецензованої монографії є те, що в кожному її розділі автором розглядаються шляхи вирішення відповідних проблем на основі раціонального поєднання теоретичних і практичних напрацювань. Монографічна робота репрезентує нове бачення формування й розвитку конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі впровадження економічно обґрунтованих підходів і практик сталого ґрунтово менеджменту.

Загалом представлена монографія є актуальною та ґрунтовною науковою роботою, що спирається на сучасні теоретичні розробки, статистико-математичну обробку емпіричних даних, комплексний аналіз та узагальнення кращого вітчизняного й зарубіжного досвіду. Монографія може становити значний науковий і практичний інтерес для політиків, учених, фахівців-практиків з економіки та менеджменту, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та здобувачів вищої освіти.